

Олег ЄГРЕШІЙ

ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКЕ ДУХІВНИЦТВО В УМОВАХ ЗУНР: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ ВЛАДИ, ТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

Проаналізовано громадсько-політичну та просвітницьку роботу греко-католицького духівництва, визначено вплив церкви на формування органів влади ЗУНР, доведено, що в період національно-визвольних змагань 1918–1923 рр. ГКЦ зайняла виразну державницьку позицію.

Ключові слова: УГКЦ, духівництво, ЗУНР, світська інтелігенція.

Релігійність слушно вважається однією з основних ментальних ознак галицьких українців. Впродовж багатьох десятиріч стрижнем національного відродження була Греко-католицька церква (ГКЦ), що виховувала громадськість на засадах християнської моралі. По суті, жодна значима політична, культурно-просвітницька чи громадська організація Галичини не обходилася без участі греко-католицького духівництва. Однак з кінця ХІХ ст. ситуація потроху змінюється – народжується нове покоління національно свідомої світської інтелігенції, частина якої і склала ядро урядових структур Західно-Української Народної Республіки. Прикметно, що значний відсоток цих осіб були вихідцями з родин священників, з дитинства виховувалися в християнському дусі.

Щоправда, зміни в соціальній структурі галицько-українського національного руху певною мірою змінили й статус духовенства. Завдяки сприянням галицького митрополита А. Шептицького, церква з початком ХХ ст. замість старої ролі національного провідника, почала виступати в новій іпостасі – духовного і морального авторитету українського суспільства. Водночас співвідношення духовенства і світської інтелігенції у культурно-просвітницьких товариствах, політичних партіях та УНРаді в період національно-державного будівництва склалося не на користь священнослужителів. Аналіз програм політичних партій дозволяє підтвердити тенденцію зменшення політичної ролі духовенства на початку ХХ ст.

Так, наприклад, у програмі найчисленнішої та найпопулярнішої у Східній Галичині УНДП релігійній проблематиці присвячено окремий підрозділ “В церковних справах”, у якому проголошувалося: “Домагаємося свободи релігії і совісті та повної рівноправності для всіх релігій та обрядів. Щодо нашої церкви (греко-католицької в Галичині, православної на Буковині), то домагаємося такого уладження її відносин, щоби вона не була виставлена на ніякі чужі впливи. Зокрема, домагаємося знесення права патронату і впливу правительства при обсаді церковних урядів та законного запоручення нашим громадам більшого впливу на обсаду парохій”¹.

Програма УРП, ухвалена ще 1890 р., передбачила “раціоналізм у справах віри”. Тим часом, Віденська програма австрійської соціал-демократії від 1901 р., на базі якої діяла УСДП, мала на меті: “... оголошення релігії річчю приватною; розділу церкви від держави і оголошення церковних і релігійних громад приватними стоваришеннями, які мають свої справи цілком самостійно залагоджувати; обов’язкового цивільного шлюбу”. Виняток становила хіба що Християнсько-суспільна партія, яка у статуті в редакції 1911 р. проголошувала своєю ціллю “практичну діяльність християнства в суспільнім напрямі з підмогою береження та пособлювання духовних і матеріальних справ християнського горожанства”².

Утім, серед учасників Конституанти, яка 19 жовтня 1918 р. у Львові проголосила Українську державу, були і релігійні діячі. Це, зокрема, митрополит Андрей Шептицький, станиславівський єпископ Григорій Хомишин, перемишльський єпископ Йосафат Коциловський а також священники: Степан Онишкевич, Омелян Погорецький, Олександр Стефанович, Іван Яворський, які увійшли до складу Української Національної Ради (УНР). Крім них, до складу цього представницького органу ввійшли також священники: Андрій Бандера (Калуш), Степан Юрик (Золочів), Іван Федевич (Турка), Платонід Філяс (Жовква), Степан Височанський (Перемишляни), Євстахій Качмарський (Сколе), Теодор Чайківський (Яворів), Михайло Цегельський (Кам’янка Струмилова), Платон Карпінський (Теребовля) та ін.³

Священики ГКЦ відіграли важливу роль і в Листопадовому зриві. Греко-католицьке духівництво було серед безпосередніх організаторів перебрання влади на Богородчанщині, Долинщині, Золочівщині, Перемишлянщині, Підгасччині, Радехівщині, Стрийщині тощо. На Зборівщині, згідно з наказом зі Львова, контроль над переходом влади до українців було доручено священнику Герасимовичу. Виконавши доручення, священнослужитель створив повітове управління, до складу якого увійшло кілька громадських діячів краю.

3 листопада 1918 р. жителі сіл Лип’є, Хащів, Лімна, Бережок, Жукотин, Вовче Турківського повіту під проводом пароха Лип’ї о. Юліана Присташа і чотара Васильківа, роззброївши жандармські постерунки по селах, здобули зброю. Невдовзі вони увійшли у Турку та передали владу українському представникові. Священик Андрій Бандера – батько майбутнього керівника Організації Українських Націоналістів Степана Бандери – особисто організував мешканців Калуського повіту для походу на місто Калуш з метою змінити там владу⁴.

Випадків активної участі духовенства в Листопадовому зриві можна навести чимало. Покажемо тут є приклад пароха гуцульського села Дора М. Ганушевського, якому в листопаді 1918 р. вдалося організувати “Гуцульську сотню”, а згодом роззброїти потяги з угорським військом. Невдовзі зброя була передана до Станіслава, у відомство ЗУНР.

Вихованням національної свідомості парафіян та безпосередньою участю у Листопадовому зриві, зокрема, на Яворівщині, відзначалося чимало греко-католицьких священників – о. Венгринович (с. Наконечне), о. Горницький (с. Шкло), о. Волосянський (с. Краковець) та ін. Наприклад, 1–2 листопада 1918 р. о. Станіслав Дашо із Самбора їздив до священників повіту, скликав з ними народні віча, проголошуючи акти створення Української держави. У Турці 1 листопада перебрали

владу о. Іван Федович і сільські парахи: Григорій Мороз (с. Боринь), о. Яків Мухнацький (Хашів), о. І. Семчук (с. Беньов) та ін.⁵

Греко-католицька церква відразу підтримала процес національно-державного будівництва Західно-Української Народної Республіки. У січні 1919 р. єпископ Григорій Хомишин від імені Андрея Шептицького, інтернованого польськими військами у Львові, звернувся до мирян Галицької митрополії з пастирським листом “В переломову добу історії українського народу з нагоди торжества Йорданського 1919 р.”. У ньому владики підтримали будівництво Української держави, підкреслили необхідність урахування морально-етичних засад католицької віри. У пастирському листі було також доручено усім священикам згадувати в святих літургіях президента ЗУНР Євгена Петрушевича, Українську державу, її уряд та військо⁶.

Про участь українського греко-католицького духовенства в організації Української держави свідчать офіційні звіти з деяких повітових комісаріатів. Духовенство, зокрема, взяло активну участь у формуванні місцевої адміністрації. Наприклад, парох Корнева Городенківського повіту Іван Пісецький уже 1 листопада 1918 р. був обраний головою повітової ради. Такий самий орган в Стрию очолював священик Остап Нижанківський, а прибічну раду при комісарі в тому ж місті – о. Білинський. Священика Марковича було обрано головою повітової ради в Підгайцях. До священиків, які обіймали посади голів повітових рад, також належали: Михайло Цегельський (Кам’янка Струмилова), Іван Майковський (Печеніжин), Степан Петрушевич (Радехів) та ін. Більшість ініціативних священнослужителів довгий час очолювала повітові ради на місцях, що слід вважати визнанням державницької ролі греко-католицького духовенства як з боку простолюду, так і з боку українських урядовців. Практично на теренах новоствореної Української держави не існувало жодної повітової ради, в якій представник Греко-католицької Церкви не займав би чільного місця. Даний факт тільки підтверджує думку про те, що громадсько-політична та просвітницька робота греко-католицького духовництва велася виключно у національних інтересах. Націотворчі ідеї, що висувалися священиками впродовж цього часу, мали можливість відтепер реалізуватися на практиці.

Отець Йосиф Раковський у Станіславівському повіті зумів швидко налагодити роботу очолюваного ним господарського відділу повітової ради. Представник УНРади в Заліщицькому повіті о. Ілля Чернодоля допомагав повітській раді і комісарові “у справі організації боевої та харчової”. Адміністрацією залізничного вокзалу в Рудках управляв о. С. Онишкевич. У Добромільському повіті місцевий парох – о. В. Лисяк став начальником громади Доброміля. Головою харчового уряду повітової ради в Богородчанах став отець О. Чернецький, а міським комісаром у Рудківському повіті – отець В. Стеблецький. На зборах в Бучачі за участю 209 делегатів від 7 громад повіту головував священик – о. Д. Нестайко. Таких прикладів можна навести безліч⁷.

Зазначимо, що основним пунктом політики ЗУНР у сфері релігійно-церковних відносин був принцип свободи совісті, віросповідання й рівноправності основних релігійних конфесій у Східній Галичині. Вже у першій відозві “Український Народе!” від 1 листопада 1918 р. вказувалося, що всім громадянам Української держави без різниці національності й віросповідання гарантується “громадянська, національна і віросповідна рівноправність”. Разом з тим у “Тимчасовому основному законі

про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії”, ухваленому Українською Національною Радою 13 листопада 1918 р., цього положення закріплено не було, хоча за непідтвердженими даними, автором його був протоігумен Чину Святого Василя Великого – о. Платонід Філяс⁸.

Практичній реалізації принцип свободи віросповідання набув при формуванні Тимчасового Державного Секретаріату, до складу якого передбачалося ввести окремого секретаря віросповідань, а посаду заступника на пропозицію делегата УНРади, члена УНДП Степана Барана “з огляду на інші віросповідні відносини на Буковині залишити за представником Буковини”. Такий підхід лише частково забезпечував принцип рівноправності віросповідань, враховуючи інтереси тільки Греко-католицької та Православної церков, залишаючи поза увагою представництво в уряді римо-католицької та іудейської конфесій.

На внесення Костя Левицького, секретарем віросповідань став відомий громадсько-політичний діяч, лідер Християнсько-суспільної партії – Олександр Барвінський. Окремий секретаріат віросповідань мав би забезпечувати формування державної політики у сфері релігійно-церковних відносин. Однак, через відсутність Степана Смалья-Стоцького, який мав очолити окремих секретаріат освіти, О. Барвінський мусив перебрати керівництво й цим секретаріатом, що негативно позначилося на ефективності роботи об’єднаного секретаріату. Згодом, після відставки О. Барвінського (грудень 1918 р.), новим секретарем освіти і віросповідань став безпартійний делегат Буковинської Національної Ради Агенор Артемович⁹.

Новому секретареві вдалося ефективно налагодити роботу шляхом реорганізації структури самого Державного секретаріату освіти і віросповідань. У ньому зокрема, формувалося чотири підрозділи – президії з референтами фахових шкіл, відділів народного шкільництва, середніх шкіл та віросповідних справ. Така структура секретаріату була наближена до взірця австрійського Міністерства освіти і віросповідань. Референтом релігійних справ у Секретаріаті за рекомендацією єпископа Г. Хомишина обрано священника Івана Лятишевського. Навіть після прийняття акта злуки двох українських держав питання освіти й віросповідань залишилися у віданні уряду ЗОУНР, що засвідчило релігійно-конфесійні відмінності двох українських держав. Одним із напрямків реорганізованого секретаріату освіти й віросповідань стало формування й реалізація релігійної політики держави¹⁰.

Разом з тим, національно-державне будівництво ставило на порядок денний потребу створення нової моделі відносин між Церквою та державою, яка сприяла б розвитку релігійно-церковного життя. Серед пріоритетних завдань державної політики у цій сфері виділялися: забезпечення рівноправності основних конфесій та визначення головних джерел їх фінансування; врегулювання проблеми церковного землеволодіння на основі декларованої аграрної реформи; визначення місця і ролі традиційної у Східній Галичині Греко-католицької церкви в суспільному житті відповідно до принципу свободи совісті та віросповідання. Від успішного вирішення цих завдань залежала подальша підтримка ГКЦ політичного курсу УНРади і Державного Секретаріату.

Істотно вплинула на формування релігійної політики держави радикалізація суспільно-політичного життя. Скажімо, усі три партії (УНДП, УРП, УСДП) включили до своїх програм положення про “вивласнення” великого поміщицько-

го та церковного землеволодіння. Радикалізація програмних засад, безумовно, позначилася на законодавчій діяльності УНРади, більшість у якій якраз становили націонал-демократи, радикали та соціал-демократи, що відповідно вплинуло на характер відносин між державою і церквою.

Відгук на деклерикальні тенденції знаходимо в одному з пастирських листів єпископа Г. Хомишина: “Многі, трудні і далекосяглі справи чекають полагодження і треба дуже побоюватись, чи зможемо знехтись до сеї повної справедливості, після котрої ці справи мають бути порішені. А побоюване се не є без основи... даються” чути глухі і дуже небезпечні кличі, як: розділ Церкви від держави, усунене науки релігії зі школи, а настрої проти духовенства став ся чужій або неприхильний, а подекуди впрост ворожий. В кількох місцевостях викинено сьвященників з парохій, старшина громадска диктує права сьвященникам, мішає ся до внутрішнього заряду церковного, а в иньшій знов парохії замкнено церков і віддано ключі паламареві. Се прояви справді дуже сумні і зловіщі...”¹¹.

Особливо гостро і принципово на сесіях УНРади велися дискусії щодо проведення аграрної реформи. Більшість із законопроектів передбачала конфіскацію церковного землеволодіння, посилилися антиклерикальні виступи окремих діячів УРП та УСДП. Так, 4 січня 1919 р. на засіданні Української Національної Ради соціал-демократ Семен Вітик критикував єпископа Г. Хомишина, вимагаючи проведення радикальної земельної реформи, що передбачала якраз конфіскацію церковного землеволодіння. Цей конфлікт призвів до того, що станиславівський владика навіть призупинив свою участь у роботі цього представницького органу¹².

Врешті, в самій УНРаді напередодні прийняття закону, 4 квітня 1919 р., виступив її делегат від Жовківського повіту протоігумен Галицької провінції ЧСВВ о. П. Філяс, який висловив застереження, що “державна не повинна бути господарем національного добра, тільки контролером прав” і закликав подбати про забезпечення духовенства. Теза о. П. Філяса про великі заслуги церкви “коло видвигнення аграрної реформи” викликала заперечення соціал-демократа В. Темницького. А націонал-демократ М. Лозинський, не погоджуючись з висновками протоігумена, пообіцяв: “церкві лишимо також мінімум існування, але не можемо дозволити, щоби церква скликувала всю суспільність служити її матеріальним справам”. Зрештою прийнятий 14 квітня 1919 р. закон про аграрну реформу не цілком врахував інтересів і потреб Церкви – передбачав повну конфіскацію її землеволодіння. З іншого боку, проголошена аграрна реформа потребувала порозуміння з двома іншими, на той час інтернованими, ієрархами – митрополитом А. Шептицьким і перемишльським єпископом Й. Коциловським. Закон про аграрну реформу на загал критично сприйняла більшість духовництва¹³.

Зрештою, культурно-просвітницькій діяльності духовенства також було завдано певної шкоди внаслідок поширення ідеї відділення церкви від держави та школи від Церкви. Так, на з’їзді вчителів середніх і вищих шкіл ЗОУНР, 21–24 березня 1919 р., учитель Володимир Бригідер висловився за скасування обов’язкового предмету релігії. Незважаючи на те, що його пропозиція не знайшла підтримки в релігійно-церковних колах, з’їзд ухвалив доволі сміливу резолюцію: “Стоячи на становищі свободи совісті... , наочування релігії і виконання релігійних практик має бути залежне. До 16 року життя ученика від волі родичів, від 16 року життя від самого уче-

ника...”. Втім, на думку станиславівського єпископа Григорія Хомишина, в умовах “занепаду публічної моральності” в післявоєнний час відкидання дисципліни релігії з навчальних планів загрожувало загостренням соціальних конфліктів¹⁴.

Очевидно, успішніших практичних результатів досягнув Державний секретаріат освіти і віросповідань у регулюванні забезпечення матеріального становища духовенства. Так, упродовж січня–травня 1919 р. секретаріат розглянув і позитивно вирішив понад 20 заяв про те, щоб видати платню священикам. При цьому варто зауважити, що секретаріат не робив суттєвої різниці між греко-католицьким і римо-католицьким духовенством. Це підтверджує, зокрема, його рішення видати платню римо-католицькому співробітнику у Бурштині – о. Е. Станкевичу, і звернення до римо-католицького станиславівського декана – о. Й. Пяскевича із запевненням опіки над римо-католицьким духівництвом. Таке толерантне ставлення дало певний результат: римо-католицькі священики-парохи м. Калуша (о. Шелігевич) та Войнилова (о. Зьолковський) навіть склали присягу на вірність Україні¹⁵.

Виважена релігійна політика уряду у справі забезпечення матеріального становища духівництва знайшла підтримку ієрархів та духовенства. З’їзд ЗОУНР за участю 200 священиків, що відбувся 7-8 травня 1919 р. у Станиславові під патронатом єпископа Г. Хомишина, прийняв рішення сприяти розбудові української держави на засадах християнської моралі. Крім того, на засіданні Єпископської Консистоії в Станіславі 10 травня 1919 р. ухвалено видати звернення до єпархіального духовенства в справі співпраці українського духовенства в будівництві держави¹⁶.

Греко-католицьке духовенство взяло активну участь і в будівництві українського війська, відіграло ключову роль в їх духовному та моральному вишколі. Маючи досвід капеланської діяльності в Легіоні Українських січових стрільців та в українських військових одиницях австрійської армії, духівництво ГКЦ дуже активно включилося в розбудову капеланської організації. Причому, на відміну від подій Першої світової війни, військово-політична ситуація 1918–1923 рр. вимагала особливої посвяти, бо йшлося про відстоювання власної держави, прав та свобод свого народу.

У новосформовані частини Української Галицької Армії греко-католицькі священики вступали добровільно, створюючи тут особливу атмосферу християнської моралі. Крім того, до армії зголосилися окремі парохі прифронтових сіл. Зауважимо також, що польові священики Греко-католицької церкви з’явилися у фронтових і запільних частинах УГА вже в перші дні війни.

Розпорядженням військового міністра полковника Дмитра Вітовського від 1 січня 1919 р. при державному Секретаріаті військових справ і Начальній Команді Галицької Армії (НКГА) було засновано вищі духовні органи – Преподобництва, яким передавалося керівництво діяльністю військових священиків¹⁷. Першим начальним духівником Галицької армії, преподобником Державного секретаря військових справ став 32-літній Микола Їжак, у недалекому минулому – польовий духівник Легіону УСС. Після його смерті в час епідемії тифу, восени 1919 р., службу очолив о. Василь Лаба. Серед польових духівників Української Галицької Армії були такі відомі священики, як о. Андрій Бандера, о. Іван Брикович, о. Володимир Ганицький, о. Теофіль Горникевич, о. Іван Лебедович та ін. Велика група духівни-

ків працювала також у військових шпиталях. Всього ж у Галицькій армії служило близько сотні духівників і кожен третій з них загинув під час бойових дій.

До обов'язків капеланської служби входила безпосередня душпастирська робота (відправа Святих Літургій, молебнів тощо), а також додаткові турботи – ведення обліку полеглих, облаштування стрілецьких цвинтарів. Духовенство, крім того, приводило до військової присяги українських вояків, збирало для них пожертвування з нагоди коляди та інших релігійних свят¹⁸.

Тим часом, у липні 1919 р. польські війська окупували Східну Галичину. Уряд ЗУНР переїхав до Кам'янець-Подільського, а в листопаді 1919 р. емігрував до Відня. УГА відступила на територію, яку контролювала Директорія, і згодом об'єдналася з армією УНР. Невдовзі польський уряд запровадив надзвичайний стан. За звітом Міжнародного Червоного Хреста, восени 1919 р. число заарештованих українців перевищило 100 тис., з яких – тисяча священники. При чому арешти священників проводилися польською адміністрацією з різних мотивів. Так, пароха с. Дора Богородчанського повіту о. М. Ганушевського було заарештовано, через те, що у листопаді 1918 р. він організував “Гуцульську Сотню”, проводив мобілізацію до лав УГА. Великий термін ув'язнення отримав Євстахій Тесля, якого 1919 р. поляки арештували і заслали до табору полонених спочатку в Букшовець, що біля Перемишля, а згодом у Домб'є, де він відсидів близько дев'яти місяців. Багатьох священників було відправлено до іншого табору полонених, зокрема Стшалково. Однак, навіть в таких складних умовах духовництво не втрачало силу духа. Скажімо, священники А. Сірецький і М. Сіменович, потрапивши до табору полонених Стшалково, організували для інтернованих Богослужіння, для чого випросили в Єпископській Консисторії необхідні богослужбні предмети. Є дані і про убивства греко-католицьких священників польською владою. Так, пароха Монастирська – 73-літнього З. Подляшецького закатовано за те, що його сини служили в УГА, було фізично знищено також священників оо. Нижанківського, Лопатинського, Галібея, Сухаровського та ін.¹⁹

У відповідь на наруги над греко-католицькими священниками, митрополит А. Шептицький разом з єпископами Г. Хомишиним і Й. Коциловським написали пастирського листа до духовенства і віруючих. У ньому, зокрема, відзначалося: “5 священників замордовано, а сотні вивезено або ув'язнено. Много церков, найчільніші монастирі зграбовані”²⁰.

Польські власті одразу ж відреагували на цей пастирський лист. Поляки побоювалися, що поширення листа може утвердити в середовищі греко-католицького духовенства антипольські настрої. Усім органам влади на місцях було дано вказівку інформувати польський уряд про вплив цього листа на населення краю.

Митрополит А. Шептицький намагався використати власний авторитет на міжнародній арені для захисту національних прав і свобод українців. З цією метою наприкінці 1920 р. він вирушив у трирічну подорож по країнах, від голосу яких залежало рішення Ради Амбасадорів стосовно долі Східної Галичини. За цей період священнослужитель відвідав Францію, Англію, Нідерланди, Бельгію, США, Канаду, а також країни Латинської Америки – Аргентину і Бразилію. Успіх, яким користувався митрополит А. Шептицький у політичних колах Європи, давав можливість вірити у позитивне вирішення східногалицького питання.

Важливим політичним актом була аудієнція А. Шептицького у президента Франції А. Бріана, 14 липня 1921 р. Митрополит представив президенту меморандум з інформацією про становище українського населення Східної Галичини. В ході розмови А. Шептицький заявив, що справедливим розв'язанням східногалицького питання було б надання цій території повної незалежності, а не визнання за українцями тільки прав національної меншини. Однак А. Бріан, будучи поінформованим про польсько-українські стосунки, вважав, що питання Східної Галичини – це внутрішнє польське питання, яке можливо врегулювати лише шляхом взаємопорозуміння з польським урядом. Натомість англійський прем'єр Д. Ллойд-Джордж з більшим ентузіазмом зустрів ініціативу А. Шептицького домогатися справедливого вирішення статусу Східної Галичини.

21 липня 1921 р. митрополит покинув Європу і прибув до Канади, де також мав зустрічі з провідними канадськими політиками. Невдовзі польський посол рапортував у Варшаву, що “українські колонії в Канаді були тлом, на якому відбувався об'їзд А. Шептицького і пресова кампанія, яка ішла за ним крок у крок, викликаючи недовіру і антипатію до Польщі”. Перебування А. Шептицького у Канаді, його вплив на урядові кола посприяли тому, що канадський уряд звернувся до Ліги Націй у справі політичного становища Східної Галичини²¹.

17 листопада 1921 р. А. Шептицький прибув до Сполучених Штатів Америки, де зустрівся з президентом цієї країни В. Гардінгом. Митрополит передав вашингтонському уряду меморіал, в якому писав, що польська адміністрація зловживає своїм становищем, намагається латинізувати українське населення, нищить Греко-католицьку церкву, здійснює політику денаціоналізації.

Рішення Ради Амбасадорів про передачу Галичини Польщі, 15 березня 1923 р., застало А. Шептицького у Парижі. На аудієнції у прем'єр-міністра Франції Р. Пуанкаре митрополит запротестував проти визнання прав Польщі над Східною Галичиною.

Таким чином, регулюванням державно-церковних відносин у ЗУНР займався Державний секретаріат освіти і віросповідань, створений на зразок австрійського однойменного міністерства. Основним пунктом політики ЗУНР у сфері релігійно-церковних відносин був принцип свободи совісті, віросповідання та рівноправності основних релігійних конфесій у Східній Галичині. Утім, секретаріату не до кінця вдалося сформулювати чітку державну політику в релігійно-церковній сфері. Це слід пов'язувати з наступними основними причинами. По-перше, пріоритет у роботі секретаріату віддавався освітній політиці, а реорганізації секретаріату і розподілу повноважень у ньому так і не було проведено. По-друге, на формування державної політики у сфері віросповідань значний вплив мали політичні партії, у програмах діяльності яких не було єдності вирішення релігійного питання. До того ж, істотний вплив на формування релігійної політики держави справила радикалізація суспільно-політичного життя. Не сприяли гармонізації державно-церковних взаємин також гострі дискусії, пов'язані з обговоренням і прийняттям аграрної та освітньої реформ. Тісна співпраця секретаріату освіти і віросповідань з церковними органами мала місце хіба що в питаннях поліпшення матеріального становища духовенства, переміщення священників на посадах, залучення їх до освітньої сфери.

Разом з тим, не можна заперечити факту, що Греко-католицька церква, яку з початком ХХ ст. очолив митрополит А. Шептицький, зайняла чітку державницьку позицію. Чимало священнослужителів очолювали повітові ради на місцях, що слід вважати визнанням ролі греко-католицького духовенства як з боку простолюд, так і з боку українських урядовців. Даний факт тільки підтверджує тезу про те, що громадсько-політична та просвітницька робота греко-католицького духовництва велася виключно у національних інтересах.

-
- ¹ *Делятинський Р.* Релігійна політика ЗУНР (листопад 1918–липень 1919 рр.). // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2004. Випуск ІХ. – С. 31
  - ² Статут “Християнсько-Суспільного Союзу” у Львові.
  - ³ *Марчук В., Пилипів І.* Українська Греко-Католицька Церква й Українська Держава // Українознавчі студії. – 2000 – № 2. – С. 205.
  - ⁴ *Вітвіцький О.* Участь духовенства Української Греко-Католицької Церкви в державотворчих процесах на західноукраїнських землях у 1918-1921 роках // Визвольний шлях. – 2004. – Листопад. – С. 79
  - ⁵ *Марчук В., Пилипів І.* Українська Греко-Католицька Церква й Українська Держава // Українознавчі студії. – 2000 – № 2. – С. 206.
  - ⁶ *Єгрешій О.* Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – С. 42.
  - ⁷ *Марчук В., Пилипів І.* Українська Греко-Католицька Церква й Українська Держава // Українознавчі студії. – 2000 – № 2. – С. 206.
  - ⁸ *Делятинський Р.* Релігійна політика ЗУНР (листопад 1918–липень 1919 рр.). // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2004. Випуск ІХ. – С. 31.
  - ⁹ Там само. С. 32.
  - ¹⁰ Там само. С. 32.
  - ¹¹ Послане пастирське Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Духовенства і Вірних Епархії Станіславівської в переломову добу історії українського народу з нагоди торжества Йорданського 1919 р. – Станіславів, 1919. – 16 с.
  - ¹² *Єгрешій О.* Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – С. 44.
  - ¹³ *Делятинський Р.* Релігійна політика ЗУНР (листопад 1918–липень 1919 рр.). // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2004. Випуск ІХ. – С. 36.
  - ¹⁴ Там само. С. 37.
  - ¹⁵ Там само. С. 38.
  - ¹⁶ *Єгрешій О.* Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – С. 44.
  - ¹⁷ *Марчук В., Пилипів І.* Українська Греко-Католицька Церква й Українська Держава // Українознавчі студії. – 2000 – № 2. – С. 209.
  - ¹⁸ *Делятинський Р.* Становище та діяльність духовенства Станіславської єпархії УГКЦ в 1919–1920 рр. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2002. Випуск VII. – С. 83–84.
  - ¹⁹ Там само. С. 71.
  - ²⁰ *Єгрешій О.* Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – С. 46.
  - ²¹ *Марчук В., Пилипів І.* Українська Греко-Католицька Церква й Українська Держава // Українознавчі студії. – 2000 – № 2. – С. 216–217.

Oleh Iehreshii. THE GREEK-CATHOLIC CLERGY IN THE ZUNR: ITS ROLE IN THE SHAPING OF THE GOVERNMENTAL AGENCIES AND CREATION OF THE UKRAINIAN MILITARY FORCES

This article analyzes civic, political and educational engagement of the Greek-Catholic clergy. It explores Church's influence on the shaping of the governmental agencies in the ZUNR and proves that during the 1918–1923 national liberation struggle the UGCC occupied emphatic pro-state position.

Key words: *the Ukrainian Greek-Catholic Church, clergy, the ZUNR, lay intelligentsia.*